

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені МИХАЙЛА ДРАГОМАНОВА
Педагогічний факультет
Кафедра дошкільної освіти**

З Б І Р Н И К НАУКОВИХ ПРАЦЬ

**за матеріалами
МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
з нагоди відзначення 190 річниці Українського державного університету
імені Михайла Драгоманова**

**«ІННОВАЦІЙНІ ОСВІТНІ ТЕХНОЛОГІЇ В СИСТЕМІ
НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ: ВІД ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ДО
ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ
(ВІТЧИЗНЯНИЙ І СВІТОВИЙ ДОСВІД УПРОВАДЖЕННЯ)»**

20 березня 2024 року

Київ 2024

Інноваційні освітні технології в системі неперервної освіти: від дошкільної освіти до освіти дорослих (вітчизняний і світовий досвід упровадження): Збірник наукових праць (за матеріалами Міжнародної науково-практичної конференції 20 березня 2024 року, м. Київ, Україна) / за заг. ред. Т. О. Олефіренка, Г. Г. Цветкової, Л. В. Барановської. Київ: Український державний університет імені Михайла Драгоманова, 2024. 632 с.

У збірнику вміщено наукові праці та матеріали, покладені в основу доповідей, повідомлень, аналітичних оглядів вчених, представників наукових шкіл України і зарубіжжя, здобувачів вищої освіти та наукових ступенів, педагогів-практиків та усіх інших зацікавлених у проблематиці, висвітленій під час роботи Міжнародної науково-практичної конференції «Інноваційні освітні технології в системі неперервної освіти: від дошкільної освіти до освіти дорослих (вітчизняний і світовий досвід упровадження)» 20 березня 2024 року, присвяченій **190 річниці Українського державного університету імені Михайла Драгоманова**.

Матеріали Збірника можуть бути корисними науково-педагогічним працівникам, здобувачам вищої освіти та наукових ступенів, які здійснюють дослідження в межах відповідних напрямів, педагогам-практикам закладів освіти та усім, хто цікавиться вітчизняним і світовим досвідом та інноваційними освітніми технологіями в системі неперервної освіти: від дошкільної освіти до освіти дорослих.

Редакційна колегія:

Олефіренко Тарас Олексійович, кандидат педагогічних наук, професор, декан Педагогічного факультету Українського державного університету імені Михайла Драгоманова.

Цветкова Ганна Георгіївна, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри дошкільної освіти Українського державного університету імені Михайла Драгоманова (голова)

Барановська Лілія Володимирівна, доктор педагогічних наук, професор кафедри дошкільної освіти Українського державного університету імені Михайла Драгоманова

Шулігіна Раїса Андріївна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри дошкільної освіти Українського державного університету імені Михайла Драгоманова

Кузьменко Ірина Анатоліївна, асистент кафедри дошкільної освіти Українського державного університету імені Михайла Драгоманова

Шеленко Галина Володимирівна, асистент кафедри дошкільної освіти Українського державного університету імені Михайла Драгоманова

Матеріали подані в авторській редакції.

Автори статей несуть відповідальність за науковий та літературний зміст, достовірність викладених фактів, цитат, посилань на використані джерела та дотримання принципів академічної доброчесності. Думки авторів можуть не збігатися з позицією редколегії

© УДУ імені Михайла Драгоманова, 2024

©Кафедра дошкільної освіти, 2024

© Автори статей, 2024

Унінець Ірина Михайлівна
Ph.D., доктор економічних наук, доцент,
професор кафедри практичної психології,
Український державний університет
імені Михайла Драгоманова,
м.Київ, Україна

ТРАНСКУЛЬТУРАЛЬНИЙ ІНСТРУМЕНТ РОБОТИ ПСИХОЛОГА ІЗ ЗАПИТАМИ БАТЬКІВ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ

***Анотація.** Притчі вважаються ефективним інструментом у роботі психолога з батьками дітей з порушеннями у розвитку. Як своєрідна метафора притчі запускають нейродинамічні механізми відображення особистістю актуальних життєвих проблем. Використання притч є специфікою залежно від психодинамічного етапу сім'ї з дитиною, яка має певні проблеми в розвитку. Запити батьків дітей із порушеннями розвитку були класифіковані, а притчі зіставлені з кожним типом основного запиту. Можливе використання різноманітних варіантів роботи психолога з притчами у терапевтичному процесі. Наприкінці автор наводить кілька прикладів притч.*

***Ключові слова:** притча, метафора, батьки дітей з особливими потребами, транскультурний підхід.*

***Abstract.** Parables are considered to be as an effective tool in psychologist's work with parents of children with abnormal development. As a kind of metaphor, parables actuate neurodynamic mechanisms of personality's reflection of actual life issues. The use of parables are specific depending on the psychodynamic stage of family with the child who have some developmental problems. The requests of parents of children with abnormal development were classified and the parables were matched to each underlying request type. The use of various options of work with stories by psychologist in the therapeutic process is possible. The author give some examples of parables at the end.*

***Key words:** parable, metaphor, parents of children with abnormal development, transcultural approach.*

Метафори ефективно використовуються в сучасній психотерапії та психологічному консультуванні. Метафори можна застосовувати в процесі консультування з батьками дітей з особливими потребами в кількох варіантах: 1) читання та обговорення разом з батьками притч, оповідань тощо; 2) обговорення малюнків-метафор і створення розповідей про них; 3) робота з метафоричними картками [1, с. 110-111].

Таким чином, притчі є одним із варіантів метафор, їх також може використовувати психолог. Носрат Пезешкіан пропонує використовувати в Позитивній Транскультуральній психотерапії притчі, історії сходу тощо, щоб допомогти клієнту переосмислити реальну життєву ситуацію. Навмисне використання притч в психотерапії змінює позицію клієнта, відкриваючи доступ до інтуїції та фантазії. Історії навмисно використовуються в позитивній психотерапії в рамках п'ятиетапного процесу лікування. Н. Пезешкіан в основному звертається до функцій притчі, які спричиняють зміни життєвих установок, тому він поділяє їх на дві групи: історії, які стверджують існуючі норми, та історії, які ставлять під сумнів постійність існуючих норм. На його думку, існує вісім функцій притчі в терапії: 1) дзеркальна функція - метафоричні образи історій стосуються внутрішнього світу клієнта і сприяють ідентифікації з ним; 2) функція моделі – історії розглядаються як моделі, що відображають конфліктні ситуації та пропонують шляхи їх вирішення; 3) посередницька функція - історія стає посередником між клієнтом і терапевтом; 4) функція зберігання досвіду - завдяки метафоричності історії легко запам'ятовуються і продовжують своє функціонування в повсякденному житті клієнта; 5) функція носіїв традиції – оповідання фіксують культурні та родинні традиції, традиції певної соціальної спільноти та індивідуальні традиції як результат життєвого досвіду; 6) сприяння поверненню до більш ранніх етапів функції індивідуального розвитку - використання різних типів метафор у психотерапії сприяє зняттю напруги, встановленню теплих, дружніх і довірливих відносин між клієнтом і терапевтом; 7) функція альтернативних понять – розповідь як спосіб комунікації, що передбачає обмін поняттями; 8) функція зміни позиції - розповіді викликають новий досвід, зміну позиції [2].

Робота психолога із зверненнями батьків дітей з особливими потребами потребує певних засобів, які допоможуть подолати деякі особливості психологічної роботи з родиною такої дитини. Загалом науковці виділяють дві групи завдань, які необхідно вирішувати під час консультування батьків дітей з особливими потребами. Перша група завдань - це створення психологічних умов для адекватного сприйняття батьками ситуації, пов'язаної з проблемами в розвитку їх дитини, створення їх психологічної готовності до тривалої роботи з його розвитку, корекції та виховання. До другої групи завдань відносяться питання, пов'язані зі звільненням батьків від почуття провини, подолання стресового стану сім'ї (в першу чергу, пригніченого, часто депресивного стану матері), створення і підтримання, по можливості, нормального клімату в сім'ї, родині [3, 4].

Як показує практика психологічної роботи з батьками дітей з особливими потребами, всі їхні запити вписуються в ці дві групи завдань: 1) труднощі, що виникають у процесі навчання та виховання дитини, коли дитина не справляється з навчальною програмою; неадекватні поведінкові реакції дитини (негативізм, агресивність, дивацтва, невмотивовані страхи, непослух, неконтрольованість; негармонійні стосунки з однолітками (здорових дітей

«обтяжують», соромлять хворого брата чи сестри, піддають їх глузуванням і приниженням; у школі), дитячий садок, ображати, не хочуть з ним дружити, називати дурнем або «дурнем» тощо); недооцінка спеціалістами можливостей дитини (батьки скаржаться, що вихователь чи вчитель недооцінює можливості їхньої дитини, на вдома дитина показує найкращі результати в навчанні); 2) неадекватні міжособистісні стосунки близьких родичів із хворою дитиною (в одних випадках родичі жаліють хвору дитину, надмірно оберігають і «пестять» її, в інших не підтримують відносини з хворою дитиною, з боку хворої дитини може проявлятися грубість або агресія по відношенню до рідних); розрив шлюбних відносин між матір'ю та батьком дитини; емоційне неприйняття одним із батьків дитини з вадами розвитку, у крайньому випадку відмова навіть від його матеріальної підтримки; порівняльна оцінка матір'ю (батьком) стосунків подружжя (дружини) до дитини з вадами розвитку та до нормальних дітей (позитивні чи негативні, можливі почуття ревності, гніву, агресії) тощо.

Використання притч для вирішення завдань роботи психолога з батьками дітей з особливими потребами залежить від психодинамічного етапу сім'ї на момент звернення до психолога. Всього виділяють 4 етапи, які змінюють один одного і характеризуються різноманітними емоційними проявами членів сім'ї (почуття тривоги, розгубленості, безпорадності тощо) та пошуком різних шляхів адаптації (метод проб і помилок, переоцінка), цінності тощо) [4].

На першому етапі, який характеризується станом розгубленості, почуттям безпорадності та провини, можна використовувати притчі, які показують, що в подібній ситуації інші люди почуватимуться так само. Метою їх використання буде зменшення відчуття ізоляції, пов'язаного з переживанням провини. Також притчі можуть дати батькам нову когнітивну основу для переживання провини, обмежити особисту відповідальність батьків.

На другому етапі - заперечення реальності виявлених фахівцями проблем у розвитку дитини - притчі м'яко допомагають усвідомити реальний стан речей. На третій стадії – стані депресії, пов'язаному з поступовим усвідомленням проблем розвитку дитини – важливо працювати з почуттям сорому. Тут можна використовувати притчі, спрямовані на розвиток трудового співробітництва, притчі, які допоможуть батькам усвідомити і висловити почуття сорому, притчі, які допоможуть підкреслити вигідні сфери сімейного життя.

На четвертому етапі - вихід сім'ї з глибокої емоційної кризи, початок соціально-психологічної адаптації - батьки вже здатні адекватно оцінювати ситуацію, орієнтуватися в інтересах дитини, встановлювати робочі контакти з фахівцями і виконувати рекомендації.

Таким чином, ми можемо використовувати притчу як засіб встановлення контакту з батьками дітей з особливими потребами на будь-якому етапі психодинаміки сім'ї [1]. Його можна використовувати як діагностичний засіб і як психокорекційний засіб, тощо. Як показує практика, притчі є ефективним при діагностиці різних аспектів батьківсько-дитячих стосунків. Як поведуться

батьки, слухаючи притчу, які деталі під час її обговорення, - все це дає психологу важливу інформацію про стосунки батьків і дитини.

Психолог може використати у своїй роботі притчі, запропоновані Носратом Пезешкіаном [2], або вибрати історію для конкретної ситуації. У своїй роботі з проханнями щодо налагодження стосунків між подружжям ми використовуємо притчі «Цікаві люди і слон», «Про щастя мати двох жінок», «Брудні гнізда», «Подружнє життя — квітка» тощо.

У роботі з запитамі батьків щодо конкретної проблеми у дитячо-батьківських стосунках ми також пропонуємо кілька притч, які можуть стати відправною точкою для обговорення цієї проблеми. Наприклад, притча «Два хлопчика» [1, с.110]. Вона покликана допомогти батькам дітей з особливими потребами усвідомити необхідність безоглядного прийняття своєї дитини, а також важливу роль батьківського ставлення та очікувань у формуванні особистості дитини, її самооцінки та вірування.

Питання для обговорення:

-Закрийте очі. Уявіть свою дитину і своє спілкування з нею. Які слова, фрази ви найчастіше використовуєте, розмовляючи з дитиною?

– Як ваша дитина реагує на похвалу та зауваження?

Іншим прикладом використання притчі в консультуванні батьків дітей з особливими потребами є «Притча про розуміння» [1, с.110-111]. Основна мета – усвідомлення необхідності встановлення більш тісних стосунків з дітьми.

Питання для обговорення:

– Як ви можете охарактеризувати своє спілкування з дитиною? Уявіть собі якийсь образ, що характеризує ваше спілкування. Пригадайте і опишіть типову ситуацію вашого спілкування з дитиною.

– Що вам допомагає у спілкуванні? Що стоїть на його шляху?

Отже, притчі як ефективний інструмент у роботі психолога з батьками дітей з особливими потребами можуть виконувати різні функції: розвивати стосунки; збір інформації; доступ і використання ресурсів; пропонування ідей; рефреймінг; полегшення нових моделей думок, почуттів і поведінки. Виділяють дві групи завдань психологічної роботи з батьками дітей з особливими потребами, вирішення яких можна досягти за допомогою різноманітних варіантів використання притч: перша – це створення психологічних умов для адекватного розуміння проблем дитини та психологічна готовність до тривалої роботи з цими проблемами; другий - створення нормального клімату в сім'ї. Залежно від психодинамічного етапу сім'ї на момент звернення до психолога, притчі можуть бути використані для кожної з них для роботи з конкретним запитом батьків дітей з відхиленнями у розвитку та/або поведінці. Отже, грамотне використання притч у психологічній роботі з батьками дітей з особливими потребами може відбуватися аж до встановлення контакту з прийняттям рішення та його переглядом.

Список використаних джерел

1. Krotenko V., & Naydonova G. Metaphor in psychological counselling for ukrainians with children with abnormal development, who fled from war. *Public Administration and Law Review*, (3), 2020. P. 106–115. <https://doi.org/10.36690/2674-5216-2022-3-106>
2. Pezeschkian N. *Oriental Stories as Techniques in Positive Psychotherapy*. Author House UK. 2016. P.202.
3. Подкоритова Л. О. Зміст психологічної роботи з батьками дітей з особливими освітніми потребами. *Теорія і практика сучасної психології*. №1, Т. 2. 2020. С. 125-129. <https://doi.org/10.32840/2663-6026.2020.1-2.23>
4. Шутьженко. Д. Особливості психологічної роботи з емоційними станами батьків дітей з психофізичними порушеннями раннього віку *Психологічний часопис* . 2017. No 5 (9). С. 173-180.

УДК 373.2.04

Писарчук Оксана Тарасівна,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри освітології і педагогіки
Західноукраїнського національного університету,
м. Тернопіль, Україна

Чайка Володимир Мирославович,
доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри освітології і педагогіки
Західноукраїнського національного університету,
м. Тернопіль, Україна

ІНКЛЮЗИВНЕ ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ У ЗДО: СУТНІСТЬ ТА СПЕЦИФІКА ОРГАНІЗАЦІЇ

Анотація. У статті визначено сутність інклюзивного освітнього середовища у закладі дошкільної освіти, охарактеризовано специфіку його організації. Інклюзивне освітнє середовище у закладі дошкільної освіти обґрунтовано як комплекс умов, способів та засобів навчання, виховання та розвитку дошкільників відповідно до їх потреб та можливостей. Специфіку організації інклюзивного освітнього середовища у ЗДО відображено як дотримання деяких аспектів: врахування індивідуальних та вікових можливостей дітей, дотримання принципів універсального дизайну та